

A lelőhelyen eddig három, egymástól leletmentes sávokkal elválasztott lakóegységet találtunk. A harmadik, legnagyobb települési felszín 1986 és 2008 között egymáshoz kapcsolódó szelvényekkel összesen 370 m² kiterjedésben tártuk fel. A 24×16 m-es felület Ny-i és D-i széle egyben a lakófelszín pereme is.

2009-ben a telep K-i szélének megtalálása reményében a 2008. évi ásatási felszíntől 4 m-re K-re nyitottuk meg a 6×2 m-es szelvényünket. A 4 m-es sáv terveink szerint megmarad „tanútömbnek”. A GPS-szel pontosan bemért szelvényben a későbbiekben ellenőrizhetők, kiegészíthetők és pontosíthatók lesznek a mai eredmények. 2009-ben sem értük el a település szélét, bár a kultúrréteg intenzitása, a leletek sűrűsége fokozatosan csökkent. A lakófelszín kissé szabálytalan oválisnak mutató kiterjedése még nem állapítható meg.

A paleolit települési felszín a domb teteje felé egyre mélyebben érhető el. 1984-ben a domboldalon kiemelkedő kultúrréteggel kezdtük a feltárást, 2009-ben már 2 m lösz és változó, 30–40 cm vastag humusz fedte: a domb pleisztocén végi felszíne a jelenleginél laposabb volt, a kultúrréteg a vízszinteshez közeli helyzetben van. A relief energia a holocénban is alakul: növényzetmentes időszakokban a domb gerince a patak völgy felé fokozatosan erodálódott, elsimult, a Duna felé meredeken leszakadt, pusztult.

Az Újfalusi dombok hagyományos, általános (nem specifikus) funkciójú felső paleolit telep. A járósíntet a zsákmányállatok (Equus, Rangifer) fogai és apróra tört csontjai borítják. Az erősen meszes löszben a hosszúcsonttöredékek nehezen vagy egyáltalán nem menthetők meg. Kőeszközök, nyersanyagdarabok, az eszközök előállításakor keletkezett gyártási hulladék, néhány miocén kori ékszercsiga került elő. Az enyhén tektonikus tűzhelyeket néhány apró faszénzemcse, hamus foltok és több centiméter vastagon terrakotta színűre átégett lösz jelezte. Több helyen a szétázott okker vörösre festette a kultúrréteget, már néhány centiméterrel a tényleges felszín fölött.

Az előkerült eszközök előzetes típuslistája:

Vakaró	110
Árvéső	179
Retusált penge és töredék	87
Csonkított penge	24
Tompított hátú penge normál és mikroméret	16
Vállas eszköz	9
Kaparó	24
Hegy	8
Összetett eszköz	1
Eszköz: 8,2%	
Magkő-származék 3%	170
Penge 6%	340
Szilánk, gyártási hulladék cca.	4600
Kavicseszköz 18%	193
Ékszer-csiga	68

Az utolsó eljegesedés második felében, kb. 20 ezer éves időtartamot a gravetti entitás kronológiailag és kulturálisan elkülöníthető kultúrái töltötték ki. Ezek egyike a korábban „kavics-gravettinek” meghatározott ságvári kultúra. Az ipar összképe, típus-spektruma, a kivitelezés színvonala, mérettartománya eltér a hagyományosan penge-alapú késő paleolit eszközgyűjtésektől. Miután a nyersanyagforrások a pengés és kavicsos technológia alkalmazói számára egyformán hozzáférhetőek lehetnek, különösen olyan szűk földrajzi régió és időrendi kereteken belül, mint Pilismarót és Mogyorósbánya, a kavics nyersanyag preferálása a kultúra népének szerszámokkal szemben támasztott igényét, hagyományait, manuális készségét tükrözi.

Nyersanyag	db	%
Kova részben kavics	3493	73
Tűzkő (erratikus ?) feltehetően gumó	297	6
Radiolarit (Gerecse) részben kavics	299	6
Szarukő: részben gumó	19	+
Obszidián (Tokaj-Eperjes) mindig max. tojásnyi gumó	200	5
Hidro/limno kvarcit lehet pados vagy görgeteg	125	3
Kvarcit: mindig kavics	325	7
Hegyi kristály (Alpok)	1	+
Egyéb/mezozoos	12	+

A gerecsei radiolarit házi nyersanyagának számít, az obszidián és a hegyi kristály igazi távolsági nyersanyag. E két nyersanyag előfordulási helye megrajzolja a közösség tevékenységi körének vagy kapcsolatrendszerének határait. A kavicsokat régi vagy aktuális folyóhordalékból gyűjthették.

A lelőhelyhez kapcsolódó újabb természettudományos vizsgálatok: Rusziczay-Rüdiger Zsófia az ásatási szelvény szedimentológiai elemzését végezte el; Mihály Judith az okker-minták FTIR és FT-Raman vizsgálatáról adott jelentést.

T. DOBOSI VIOLA

359. Mórahalom, Benák-tanya

(Csongrád megye) Sza

A Guzzi-sor mentén kialakítandó ivóvízvezeték, szennyvízcsatorna és szilárd burkolatú út nyomvonalán 2009. március 16–18. között próba-, majd szeptember 8–11 között megelőző feltárást végeztünk.

Mórahalom 31. (KÖH 29590): A két ütemben végzett feltárást során kialakított ÉNy–DK tengelyű szelvény területe elérte a 800 m²-t. A területen 22 településre utaló régészeti jelenség került elő, mindegyik a szarmata korszakhoz kapcsolható. Az objektumok kevés leletanyagot tartalmaztak.

Mórahalom 33. (KÖH 29592): Az ÉNy–DK-i tengelyű szelvény mérete elérte a 1100 m²-t. A területen 14 tele-

pülésre utaló régészeti jelenség került elő, mindegyik a szarmata korszakhoz kapcsolható. Az objektumok kevés leletanyagot tartalmaztak.

PALUCH TIBOR

360. Mórahalom határa

(Csongrád megye) Sza, A, Á, Kk

2009. október 1–2-án terepbejárást végeztünk a homokháti vízpótló rendszer kiépítésével kapcsolatban. A nyomvonal a Széksósti- és a Domaszéki-Főcsatornát köti majd össze. A beruházással érintett területet 20 m széles sávban jártuk be.

Mórahalom közigazgatási területén sikerült azonosítanunk 1 korábbról is ismert lelőhelyet (*Börcsök-tanya II., KÖH 29605*), ill. 2 új, eddig ismeretlen lelőhelyet találtunk: *Halaszki-csatorna I. és II. (KÖH 72971 és 72973)*.

Munkatársak: Parditka Györgyi régész, Paja László antropológus, Sultis László technikus.

BÁCSMEGI GÁBOR

361. Mórahalom határa

(Csongrád megye) B, V, Sza, A, Á, Kk

Az 55. sz. főút burkolat-megerősítése nyomvonalán örökségvédelmi hatástanulmány készítése kapcsán végeztünk terepbejárást 2009. október 5. és november 4. között. A szegedi határtól Ny felé haladva a mórhalmi határig terjedő külterületi szakaszon, az út mindkét oldalát 50-50 m szélességben vizsgáltuk. A bejárás időpontjában a külterületi szakasz meghatározó részét (kb. 35%-át) erdő, rét, legelő, gaz borította, kisebb részét (kb. 15%-án) lábon álló kultúr- ill. haszonnövények. A külterületi rész kb. 1/5-ét beépített vagy elkerített területek miatt nem lehetett terepbejárással vizsgálni. Összességében a külterületi szakasznak kb. 30–35%-a bizonyult terepbejárásra alkalmasnak.

A munka során egy ismert lelőhelyet jártunk be, 2 új lelőhelyet (*Ábrahám-tanya; Szabó-tanyától D-re; KÖH 72991, 72993*) és – szórványok alapján – egy régészeti érdekű területet azonosítottunk, ahonnan bronzkori, késő bronzkori–kora vaskori, szarmata, avar, Árpád-kori, és középkori leletanyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Bácsmegi Gábor régész, Paja László antropológus, Sultis László, Alács Attila, Pál Róbert, Takács Gábor régésztechnikusok, Csenkey-Sinkó András restaurátor.

PARDITKA GYÖRGYI

362. Mőricgát, Kelő-ér I.

(KÖH 69237)

(Bács-Kiskun megye) Sza, Á, I

A lelőhely Mőricgát belterületétől K-re, a Csorda- és Göbolyjárás nevű határrészben, a Kelő-éri-csatorna két ága között található. A Horvát Transzit gázszállító vezeték nyomvonalán 2009. december 7–14. között, a

terepbejárás alkalmával azonosított lelőhely (HT-12) középső részén, 482 m²-en végeztek megelőző feltárást a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai. Az ásatás és a terepszemle eredményei alapján megbizonyosodtunk arról, hogy a HT-12 és a tőle DDK-re fekvő HT-13 lelőhelyek összetartoznak.

A nyomvonalon 45 objektum feltárását azonosítottuk a gépi nyelés alkalmával. A 48 stratigráfiai egység között 27 gödör, 16 árok, 4 cölöphely és egy omladék volt, melyek közül 36 szarmata kori, 2 Árpád-kori, 10 pedig korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú.

A szarmata településobjektumok a lelőhely egész területén egyenletes sűrűségben jelentkeztek, míg a 2 Árpád-kori árok egymástól 30 m-re került elő. A szarmata kori telepen ÉNy–DK és Ny–K irányú, ívelten szűkülő falú, ívelt aljú kerítő- és vízelvezető árok húzódtak. A gödrök ovális, kerek vagy téglalap alakúak, faluk egyenesen szűkülő.

A szarmata objektumok betöltéséből főként kézzel formált fazekakhoz, korongolt, szürke és téglaszínű tálakhoz, ill. hombárokhoz tartozó edénytöredékek, valamint római importdarabok (*terra sigillata*) kerültek elő. A használati eszközök között magas a fenő-, csizólőkövek és a csontkorcsolyák száma. Az egyik gödörben egy fűzfalevél alakú, kb. 16 cm hosszú vas lándzsahegyet is találtunk.

A gépi humuszolás során az 50–70 cm mélységben megfigyelt nagy mennyiségű leletanyag, ill. a kibontott objektumok alatt jelentkező újabb betöltési rétegek alapján valószínű, hogy többrétegű a lelőhely. 2009-ben a kedvezőtlenre forduló időjárási viszonyok miatt csak a legfelső réteget tártuk fel, a munkát 2010-ben folytatjuk.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a kecskeméti Katona József Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Botyán Katinka, Császi Dávid, Molnár Zsolt technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

363. Nagyatád határa

(Somogy megye) U, B, V, Kö

2009 márciusában a 68. sz. főút Nagyatádot elkerülő szakaszának tervezett nyomvonalán terepbejárást végeztünk, 4 km hosszúságú külterületi szakaszon. A várost ÉK-ről kerülő nyomvonalterven két, már korábbról ismert lelőhely pontosítását tudtuk elvégezni a Rinya két partján. A K-i magasparton a középkori Henész falu K-i és D-i kiterjedését tudtuk pontosítani, a terepbejárás során itt újkőkori leletanyag is előkerült (KÖH 47884).

A Rinya Ny-i oldalán egy késő bronzkori és kora vaskori lelőhely kiterjedését pontosítottuk (KÖH 47901).

STIBRÁNYI MÁTÉ